

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті уточнюються сутність поняття професійної компетентності вчителя англійської мови початкової школи, її структура та зміст.

Ключові слова: професійна компетентність, професійна компетенція, вчитель англійської мови початкової школи.

В умовах реформування української освіти до підготовки педагогічних кадрів висуваються нові вимоги. Сучасний педагог, здатний забезпечити гнучке особистісно-орієнтоване навчання та виховання, формування компетенцій, необхідних для подальшої результативної діяльності в багатомовному, полікультурному, інформаційно розвиненому суспільстві, спроможний розвивати креативні здібності учнів та навчати їх головному умінню – "уміння вчитися самостійно", повинен володіти принципово відмінними від традиційних методами організації навчально-виховного процесу. Саме тому детальне вивчення та раціональне вирішення проблеми формування професійної компетентності вчителів англійської мови початкової школи набуває особливої актуальності. Однак, перш ніж перейти до аналізу останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання вказаної проблеми, прокоментуємо особливості вживання ключових для цієї статті термінів.

Слід зазначити, що досить часто в науковій літературі поняття "професійна компетентність" ототожнюється з поняттям "професійна компетенція". Проте відомі російські вчені А. Хуторський та В. Раєвський диференціюють ці два поняття. Виходячи з того, що в перекладі з латинської мови слово "competentia" означає коло питань, з якими людина добре обізнана, має певний досвід, компетентність у певній галузі трактується як володіння відповідними знаннями і здібностями, які дозволяють ґрунтовно судити про цю галузь та діяти в ній ефективно. Іншими словами, компетентність є результатом набуття компетенцій. Таким чином, якщо компетенція трактується як задана норма, вимога до підготовки фахівця, то компетентність розглядається як сформована якість, результат діяльності, "надбання" студента [1].

Отже, "компетентність" є більш широким поняттям у порівнянні з поняттям "компетенція". Воно характеризує і визначає рівень професіоналізму особистості. Досягнення певного рівня професіоналізму відбувається через здобуття індивідуальністю необхідних компетенцій, що складають мету професійної підготовки фахівця.

У сучасній педагогічній та методичній літературі проблема формування професійної компетентності вчителів іноземних мов висвітлювалася такими вченими, як: Е. Г. Азімов, А. Н. Щукін, Л. І. Морська, Н. В. Харитоновна, О. Б. Бігич, Н. В. Баграмова.

Так, Е. Г. Азімов та А. Н. Щукін розглядають професійну компетенцію як здатність вчителя до успішної професійної діяльності. Ця компетенція передбачає наявність знань з дидактики, психології, мовознавства, психолінгвістики та інших наук, значимих для діяльності педагога, володіння професійними уміннями, а саме конструктивними, організаційними, гносеологічними й комунікативними. На думку вчених, професійна компетенція включає чотири види компетенції:

- мовну компетенцію, яка надає уявлення про систему мови та про уміння користуватися нею для розуміння мовлення інших людей, вираження власних думок в усній або письмовій формах, а також аналізу мовлення учнів з точки зору його відповідності нормам виучуваної мови;
- мовленнєву та комунікативну компетенції, які забезпечують здатність користуватися мовою як засобом спілкування у різних його сферах та різних ситуаціях;
- методичну компетенцію, яка дозволяє користуватися мовою у професійних цілях, навчати мови [2].

Л. І. Морська вважає, що професійна компетенція педагога – це система професійних знань та вмінь, ціннісних орієнтацій особистості в соціумі, культурі, що проявляється в мовленні, стилі спілкування, ставленні вчителя до себе, своєї практичної діяльності. На думку вченої, професійна компетенція вчителя іноземних мов охоплює п'ять сфер: мотиваційно-ціннісну, когнітивну, рефлексивну, операційно-діяльнісну, інформаційну. В рамках кожної із сфер виділено такі компоненти, як: предметна, комунікативна, методична, особистісна, інформаційна компетенції. Також автор зазначає, що інформаційна компетенція вчителя іноземних мов органічно поєднується з кожним компонентом у розробленій структурі, утворюючи інформаційно-предметну, інформаційно-комунікативну, інформаційно-методичну та інформаційно-особистісну компетенції [3, с. 89-94].

Н. В. Харитоновна визначає професійну компетенцію вчителя іноземної мови як інтегральну якість особистості педагога, що охоплює сукупність особистісних, професійних, комунікативних властивостей, які визначають ступінь оволодіння професійно-педагогічною діяльністю на основі професійних знань, навичок і вмінь, ставлення до них і рівня оперування ними, що дозволяє вчителю іноземної мови здійснювати професійну діяльність найбільш ефективно, а також сприяє саморозвитку і самовдосконаленню особистості

у професійній діяльності. Дослідниця пропонує структуру професійної компетенції вчителя, яка містить три компоненти: мотиваційно-ціннісний; змістовий; процесуально-діяльнісний [4].

Дослідження О. Б. Бігич розкриває цілі, зміст і методику підготовки майбутніх учителів до навчання іноземної мови учнів початкової школи. Автор визначає професійно-педагогічні цілі викладання іноземних мов на факультетах початкових класів, зокрема "педагогізацію" курсів іноземних мов, що дозволяє здійснити навчання норм іншомовного спілкування паралельно з вивченням лінгводидактичних і дидактико-методичних аспектів комунікативного викладання іноземних мов, а також оволодіння етикетом комунікативно навчаючого педагогічного мовлення [5].

Першою складовою у структурі професійної діяльності вчителя іноземної мови, на думку О. Б. Бігич, є предметно-методичні, процедурні та методологічні знання, які у своїй структурності складають систему базових знань [6].

О. Б. Бігич виокремлює низку професійних умінь, які входять до загальнокомунікативної педагогічної та предметно-методичної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в початковій школі. А саме:

- вміння, орієнтовані на пізнання учнів і самопізнання;
- вміння цілеспрямовано планувати навчально-комунікативний вплив на учнів у процесі навчання іноземної мови та вміння, які забезпечують власне педагогічне мовленнєву поведінку;
- вміння, орієнтовані на реалізацію і наступну корекцію плану іншомовного спілкування та вміння, необхідні для здійснення соціального спілкування;
- вміння аналізувати іншомовне педагогічне спілкування [5].

Дослідниця визначила сукупність білінгвальної методичної компетенції, "інтегративного білінгвального явища", компонентний склад якого включає мовну, мовленнєву, лінгвокраєзнавчу, лінгводидактичну і культурознавчу компетенції [5; 6].

Н. В. Баграмова розглядає професійну педагогічну компетентність учителя іноземних мов як багатокомпонентне утворення, що складається із ключових, базових та спеціальних компетенцій. Ключові компетенції проявляються у здатності вирішувати професійні завдання на основі використання інформації, комунікації, в тому числі іноземною мовою, соціально-правових основ поведінки особистості у громадянському суспільстві. Для професійної педагогічної діяльності базовими будуть компетенції, необхідні для побудови професійної діяльності в контексті вимог до системи освіти на певному етапі розвитку суспільства. Спеціальні компетенції можна розглядати як реалізацію ключових та базових компетенцій у галузі навчального предмету, конкретної сфери професійної діяльності [7].

Аналіз указаних досліджень свідчить про те, що науковці по-різному трактують поняття професійної компетенції (компетентності) вчителя іноземної мови, мають різні погляди щодо її змісту, кількісного складу, номенклатури складників, рівневої організації. Саме тому, на нашу думку, питання щодо професійної компетентності вчителя англійської мови початкової школи потребує узагальнення та систематизації.

У рамках цієї статті уточнюються структура та зміст професійної компетентності вчителя англійської мови початкової школи. Вивчення вказаного аспекту проблеми професійно-педагогічної підготовки вчителів англійської мови початкової школи представлятиме один з багатьох кроків на шляху до її вирішення.

Під професійною компетентністю вчителя англійської мови початкової школи, у слід за Н. В. Баграмовою, ми розуміємо сукупність його ключових, базових та спеціальних компетенцій, які утворюють структуру цієї компетентності.

Далі вважаємо за потрібне уточнити зміст професійної компетентності вчителя англійської мови початкової школи. Відповідно, її ключовий компонент містить п'ять груп ключових компетенцій, що були визначені Радою Європи. Оволодіння цими компетенціями є основним критерієм якості освіти будь-якої людини, незалежно від виду професійної діяльності. До них відносяться такі компетенції :

- політичні, соціальні компетенції;
- компетенції, що стосуються життя людини в полікультурному суспільстві;
- компетенції, що стосуються володіння усним і письмовим спілкуванням декількома мовами;
- компетенції, що пов'язані з реаліями сучасного інформаційного суспільства, яке вимагає навичок володіння новими технологіями;
- компетенції, що реалізують здатність і бажання вчитися все життя як основу безперервної підготовки в професійному аспекті, а також у суспільстві й особистісному плані.

Базові компетенції властиві спеціалістам, які працюють у професійно-педагогічній сфері діяльності, зокрема у початковій школі. Цей компонент включає такі компетенції:

- педагогічну компетенцію;
- психологічну компетенцію;
- україномовну професійну комунікативну компетенцію, що забезпечує процес педагогічного спілкування на уроці;
- рефлексивну компетенцію;
- дослідницьку компетенцію;
- конструктивно-проектувальну компетенцію;
- організаційну компетенцію;
- творчу компетенцію.

Спеціальними компетенціями володіють фахівці, які забезпечують англійську освіту молодших школярів у класній і позакласній роботі з англійської мови. Спеціальні компетенції представлені такими видами компетенцій:

- методичною компетенцією;
- англomовною професійною комунікативною компетенцією, яка включає мовну, мовленнєву, соціокультурну, соціолінгвістичну, лінгвокраєзнавчу;
- літературознавчою компетенцією;
- лінгвістичною компетенцією;
- професійною інформаційною компетенцією.

Кожна компетенція наповнюється відповідними професійними знаннями, навичками та вміннями, які повинні цілеспрямовано формуватися в умовах, максимально наближених до реальної професійної діяльності вчителя англійської мови початкової школи.

Таким чином, представлені нами структура та зміст професійної компетентності вчителя англійської мови початкової школи є актуальними у світлі реформування педагогічної освіти, її стандартизації на основі компетентнісного підходу.

Кмить Е. В.

СТРУКТУРА И СОДЕРЖАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

В статье уточняется сущность понятия профессиональной компетентности учителя английского языка начальной школы, ее структура и содержание.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, профессиональная компетенция, учитель английского языка начальной школы.

Kmit' O. V.

PRIMARY ENGLISH TEACHER'S PROFESSIONAL COMPETENCE STRUCTURE AND CONTENT

In the article the essence of the notion Primary English Teacher's professional competence, its structure and content, are clarified.

Key words: professional competence, Primary English Teacher.

Література

1. Кодлюк Я. П. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх педагогів як пріоритет модернізації вищої освіти України / Я. П. Кодлюк // Професійні компетенції та компетентності вчителя: матеріали регіонального науково-практичного семінару. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – С. 6–8.
2. Азимов Э. Г., Шукин А. Н. Словарь методических терминов / Э. Г. Азимов, А. Н. Шукин. – СПб. : Златоуст, 1999. – 472 с.
3. Морська Л. І. Інформаційні технології у навчанні іноземних мов / Лілія Іванівна Морська. – Тернопіль : Астон, 2008. – 256 с.
4. Харитоновна Н. В. Формирование профессиональной компетентности будущих педагогов в процессе изучения иностранного языка : автореф. дис. на соискание научной степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования" / Н. В. Харитоновна. – Магнитогорск, 2002. – 24 с.
5. Бігич О. Б. Мета як вихідний компонент системи професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи у вищому закладі освіти / О. Б. Бігич // Вісник КДЛУ. Серія: педагогіка і психологія. – 2001. – № 1. – С. 18–22.
6. Бігич О. Б. Основні структурні елементи професійно-методичної діяльності вчителя іноземної мови / О. Б. Бігич // Вісник КДЛУ. Серія : педагогіка і психологія. – 2000. – № 2. – С. 193–202.
7. Баграмова Н. В. Использование результатов НИР для поаспектного развития профессиональной компетенции студентов языковых факультетов педагогических вузов / Н. В. Баграмова, М. К. Колкова, И. П. Шишкина // Подготовка специалиста в области образования. – СПб., 1999. – Вып 7. – С. 187–197.

Стаття надійшла до редакції 02.08.11